

Turkije is één van de grotere landen met een snel groeiende economie en een relatief jonge bevolking van 75 miljoen inwoners. De landbouw heeft een sterk duaal karakter met een beperkt aantal grote bedrijven en een, naar internationale maatstaven, lage productiviteit. De ontwikkelingen in de sector en de vraag naar voedselproducten bieden veel kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven in agro en food.



Quick scan WUR

Turkije: Breed scala aan afzetkansen voor agrosector

De afgelopen tien jaar is de Turkse economie snel gegroeid. Het Bruto Nationaal Product (BNP) is in die tijd verviervoudigd tot US \$ 800 miljard. Het inkomen per hoofd van de bevolking is het afgelopen decennium verdrievoudigd en bedroeg in 2012 bijna US\$ 11.000 per jaar. Hoger dan in Bulgarije en Roemenië, maar lager dan in bijvoorbeeld Hongarije, Kroatië en Polen. De landbouw draagt voor 9,1% bij aan het BNP. Met jaar in jaar uit gestage economische groei, kan Turkije de Europese pendant van de Aziatische tijgers worden genoemd.

Andere kerngegevens bevestigen het positieve beeld. Het investeringsniveau als aandeel van het BNP is hoog. Hiernaast daalt de werkloosheid, die met 9% nog wel aanzienlijk is. De inflatie is dalende. Turkije staat op plaats 71 in de Doing business 2013-lijst ranking van de Wereldbank; daarmee is het een gemiddeld land.

In agro en food wordt verhoudingsgewijs weinig door buitenlandse bedrijven geïnves-

teerd. Wel zijn buitenlandse investeringen in de voedingsmiddelenindustrie in 2012 sterk toegenomen (in de periode januari-augustus 2012: US \$ 2 miljard). Grootste Nederlandse investeerders zijn Unilever (plantaardige olie, ijs) en Frito-Lay (snacks).

Relatie met Nederland

Nederland is voor Turkije een belangrijke handelspartner op agrarisch gebied. Turkije voerde bijna 3% van zijn agrarische export van 2012 uit naar Nederland (tegen 7,8% en 3,3% naar respectievelijk Duitsland en Frankrijk). Belangrijkste producten zijn vers fruit, verwerkte groente en fruit, diverse voedselproducten en tabak. Voor zowel de export als de import is er sprake van een verdubbeling van de Turkse export naar Nederland en zelfs een verdriedubbeling van de import uit Nederland over de hele periode 2002-2012.

Tuin- en akkerbouw

Gemiddeld genomen besteedt een Turks gezin zo'n 20% van het inkomen aan voedingsmiddelen. Dat is ongeveer het dubbele van het



aandeel in de rijkere landen.

De relatief jonge bevolking, economische ontwikkeling en verstedelijking drijven een levensstijl waarin meer voorbewerkte en verpakte gemakvoedsel wordt geconsumeerd, meer oog komt voor gezondheids- en/of biologische producten en meer buitenshuis wordt gegeten. Daarmee worden supermarkketens, restaurants en horeca ook belangrijker als afzetkanaal.

De agro- en voedingsmiddelenindustrie wordt met name belevd door lokale productie. Turkije heeft een goed ontwikkelde verwerkende industrie en een rijk agrarisch productenpallet.

In voedingstuinbouw is het een belangrijke producent van onder andere abrikozen, vijgen, kersen, meloenen, aardbeien, appels, komkommer, prei, bonen, paprika en diverse noten. Van het totale (geregistreerde) tuinbouwareaal (750.000 hectare) is zo'n 50.000 hectare beschermde teelt, voornamelijk plastic tunnels.

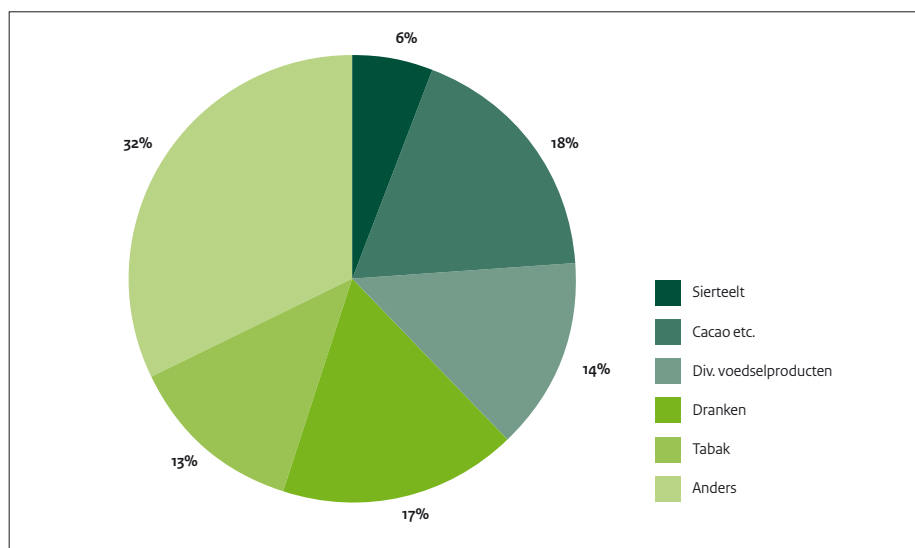
De productie is overwegend bestemd voor de binnenlandse (vers)markt, maar een deel wordt ook geëxporteerd naar omliggende markten (Rusland, Midden-Oosten). Geschat wordt dat ongeveer de helft van de oogst wordt bewerkt en vermarkt naar het hogere segment in de binnenlandse markt en de export. Turkije is ook een grote citrusproducent (limoenen, mandarijnen, sinaasappelen), met een productie van ongeveer een derde van die van de totale EU.

Voor tarwe is het land nagenoeg zelfvoorzienend, maar tot 10-15% van de maïs wordt geïmporteerd. De kwaliteit van het graan is nogal wisselend (door het variërende klimaat), waardoor Turkije toch voortdurend durumtarwe importeert.

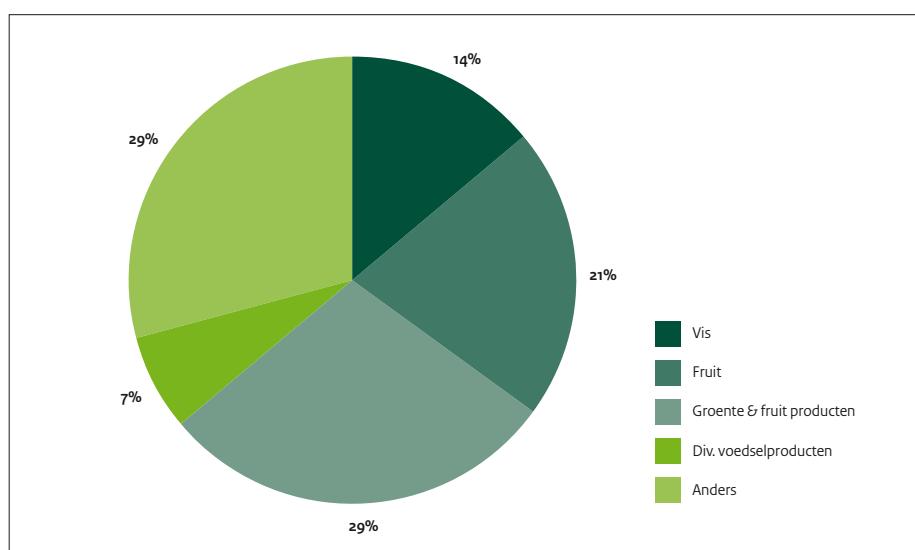
Vlees

De winstgevendheid in de veehouderij is sterk afhankelijk van voederprijzen. Deze zijn relatief hoog, omdat de Turkse regering de graanproductie stimuleert en beschermt door middel van importtarieven en eiwitrijke bestanddelen van veevoer (soja) geïmporteerd moeten worden. Onder invloed van een sterk groeiende binnenlandse vraag naar vlees maakt de pluimveehouderijsector een snelle ontwikkeling door: het is nu een moderne, grootschalige sector, aangestuurd door integraties, waarvan de productie in tien jaar

Figuur 1: Samenstelling van de Turkse import uit Nederland



Figuur 2: Samenstelling van de Turkse export naar Nederland



tijd is verdubbeld. Ook deze sector is sterk afhankelijk van geïmporteerde soja en kwetsbaar voor stijgende dan wel hoge voederprijzen.

Zuivel

De overheid heeft de zuivelsector flink gestimuleerd, met als resultaat dat de laatste jaren veel in de sector is geïnvesteerd in modernisering en uitbreiding. Turkije produceert nu voldoende melk voor de eigen bevolking, maar een groot deel van de productie vindt plaats op zeer kleinschalige bedrijfjes en wordt op straat verkocht of verwerkt in niet-geregistreerde faciliteiten; slechts 3 van de (geschatte) 13 miljoen ton melk wordt verwerkt door de 'formele'

zuivelindustrie. Melk wordt verwerkt tot verse producten; een deel van de kaasconsumptie wordt geïmporteerd. De binnenlandse consumptie groeit en ook functional en flavoured producten wordt grote marktkansen toegedicht, vanwege het toerisme.

Vis

De visconsumptie is stijgende, vanwege het gezondheidsimago en door de groeiende vraag vanuit de toeristische sector. Aquacultuur (kweekvis) is daardoor een groeiende sector, en neemt zo'n 25% van de totale visproductie voor zijn rekening. Productie vindt plaats zowel in het binnenland als aan de mediterrane en Zwarte-Zeekust. De overheid heeft een vrij sterke



bemoeienis met de sector via regulering van de visproductie aan de hand van vergunningen die gekoppeld zijn aan eisen voor milieu en dierenwelzijn. De productie is betrekkelijk eenzijdig, voornamelijk forel, zeebaars en zeebrasem. Diversificatie, voldoende gekwalificeerd personeel, terugdringen van milieudruk en verbetering van efficiëntie van de productie zijn belangrijk om verdere groei in deze sector te realiseren.

Overig

Turken eten veel brood en aanverwante graanproducten, waaronder pasta. De laatste jaren is er op dit vlak ook behoorlijk wat productontwikkeling, zoals light crackers en biscuits. Op het gebied van suiker en zoetwaren is Turkije meer dan zelfvoorzienend. Fruit- en alcoholische dranken worden steeds populairder, vooral bij het jongere deel van de bevolking. De overheid heeft belasting op sterke drank onlangs verhoogd. Hierdoor is onder andere een verschuiving naar bierconsumptie waar te nemen.

Marktkansen

De Turkse melkveehouderij is interessant voor Nederlandse bedrijven werkzaam op het gebied van fokprogramma's, veevoerproductie, graslandverbetering, stallenbouw en -equipment en veehouderijmanagement. Ook in de verwerking van melk zijn er kansen. De

consumptie van verwerkte zuivelproducten neemt sterk toe. Turkse zuivelaars en andere binnenlandse investeerders breiden de capaciteit uit, maar de import neemt ook nog toe; een teken dat er een groot marktpotentieel is.

De kweekvissector in Turkije groeit snel onder invloed van goede afzetmogelijkheden in binnen- en buitenland. De productie vindt vrijwel geheel offshore plaats voor kusten die ook van belang zijn voor het toerisme.

Milieu-eisen worden in toenemende mate een probleem. Nederlandse technologie en kennis kunnen praktische oplossingen bieden op het gebied van milieu, efficiënt gebruik van water en nutriënten, en afzet en logistiek. Enkele Nederlandse toeleveranciers zijn al met succes actief in Turkije. Begin 2014 start een Twinningproject met Nederlandse inbreng (van Wageningen UR via LEI en IMARES) ter ondersteuning van producentenorganisaties in de vissector. Hierbij gaat ook aandacht uit naar de perspectieven van kweekvis.

In de voedingstuinbouw heeft het commerciële deel van de sector grote belangstelling voor hoogproductieve zaden, voor kassen / beschermde teelttechnieken en klimaatregulatie. Vanuit Nederland zijn diverse bedrijven al enkele jaren actief op dit terrein, met behoorlijk succes (zie www.SeraCulture.com). Ook op het gebied van kwaliteitsverbetering,

bewaring, sortering en vermarkting hebben Nederlandse bedrijven waardevolle kennis.

De Turkse voedings- en genotmiddelenindustrie is sterk afhankelijk van de import van food ingredients. Bedrijven die actief zijn in het marktsegment van voedseladditieven, zoet-, conserverings- en verdikkingsmiddelen kunnen in Turkije een aantrekkelijke markt vinden.

Mogelijkheden voor het Nederlandse bedrijfsleven liggen ook bij het versterken van de landbouwstructuur in Turkije. Nederlandse ingenieurs hebben veel ervaring bij uitvoering van ruilverkaveling, het verbeteren van bodemstructuur en het toepassen van irrigatie- en afwateringskanalen. Op het gebied van onderwijs, voorlichting en training aan de agrarische sector steunt Nederlandse expertise op een lange historie, die internationaal al breed wordt ingezet.

Samenvatting en bewerking van het rapport *Quick scan Turkije. Kansen voor het Nederlandse agro-bedrijfsleven*, Siemen van Berkum – LEI Wageningen UR, notitie in opdracht van het ministerie van Economische Zaken (DG Agro, Directie ELV).